

Υπεύθυνος δανεισμός και υπερχρέωση των καταναλωτών

Χρήστος Βλ. Γκόρτσος
Επίκουρος Καθηγητής Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου
Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γενικός Γραμματέας Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Μάρτιος 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

- A. Οι δικαιολογητικές βάσεις της ρυθμιστικής παρέμβασης στον τομέα της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή
- B. Η πρόληψη και καταπολέμηση της υπερχρέωσης ως ειδική δικαιολογητική βάση ρυθμιστικής παρέμβασης στον τομέα της καταναλωτικής πίστης
- Γ. Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού
- Δ. Χρήσιμα στοιχεία για την υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών
- E. Επισημάνσεις - Διαπιστώσεις - Συστάσεις

Α. ΟΙ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

- 1ο αίτημα

Αποκατάσταση της ασυμμετρίας πληροφόρησης μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή

Τα μέσα υλοποίησης

- καθιέρωση παροχής αυξημένης πληροφόρησης στον καταναλωτή
- απαγόρευση αθέμιτων (παραπλανητικών και επιθετικών) εμπορικών πρακτικών

- 2ο αίτημα

Αποκατάσταση της μειωμένης διαπραγματευτικής ικανότητας του καταναλωτή έναντι του προμηθευτή

Τα μέσα υλοποίησης

- απαγόρευση των καταχρηστικών Γενικών Όρων Συναλλαγών
- κατοχύρωση ορισμένων κρίσιμων για την λειτουργία και εξέλιξη της συναλλακτικής σχέσης δικαιωμάτων του καταναλωτή
- διευκόλυνση της επίλυσης των διαφορών του

- 3ο αίτημα

Πρόληψη και καταπολέμηση της υπερχρέωσης των νοικοκυριών

Β. Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗΣ

- Ως **υπερχρέωση** νοείται εν γένει η αδυναμία του καταναλωτή να ανταποκριθεί στις οικονομικές υποχρεώσεις που αναλαμβάνει τόσο από πιστωτικές συμβάσεις που έχει συνάψει όσο και από τις τρέχουσες οικονομικές υποχρεώσεις του νοικοκυριού του
- Λόγοι στους οποίους αποδίδεται το φαινόμενο της υπερχρέωσης
 - ολοένα και πιο «εύκολη» πρόσβαση του μέσου καταναλωτή (σε προϊόντα) και υπηρεσίες
 - αδυναμία σε ορισμένες περιπτώσεις του καταναλωτή να αξιολογήσει αντικειμενικά και ορθά τις οικονομικές δυνατότητές του (αντιμετωπίζοντας συχνά τις χρηματικές ροές από το δανεισμό ως υποκατάστατο το εισοδήματός του)
 - φαινόμενο πολλαπλής χρέωσης

B. Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗΣ (συν.)

- Τα μέσα υλοποίησης της ρυθμιστικής παρέμβασης
 - καθιέρωση υποχρέωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων για την ανάπτυξη εσωτερικών συστημάτων διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου
 - καθιέρωση αυξημένων κεφαλαιακών απαιτήσεων σε περίπτωση διακράτησης στο χαρτοφυλάκιό τους επισφαλών απαιτήσεων
 - καθιέρωση υποχρέωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων να μη δανείζουν κανένα καταναλωτή σε έκταση που το ποσό εξυπηρέτησης του δανείου του να υπερβαίνει σε μηνιαία βάση ένα εύλογο ποσοστό (π.χ. 30%) του διαθέσιμου εισοδήματός του
 - καθιέρωση της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού

Γ. Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

- Σύμφωνα με την επικείμενη έκδοση της Οδηγίας για τις συμβάσεις πίστωσης που συνάπτονται με καταναλωτές, ο πιστωτικός φορέας προκειμένου να θεωρηθεί ότι προβαίνει σε υπεύθυνο δανεισμό οφείλει:
 - να παρέχει στον καταναλωτή την προβλεπόμενη προσυμβατική πληροφόρηση
 - να αξιολογεί την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή με βάση ακριβείς πληροφορίες που παρέχει ο τελευταίος, και, όπου χρειάζεται, με βάση στοιχεία προερχόμενα από σχετικές βάσεις δεδομένων

Γ. Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

Ζητήματα που ανακύπτουν από τη νομοθετική καθιέρωση της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού:

- ανάγκη συγκεκριμενοποίησης της διάταξης ως προς:
 - τις υποχρεώσεις που απορρέουν για τον πιστωτικό φορέα
 - τις συνέπειες που επέρχονται σε περίπτωση παραβίασης της υποχρέωσης
 - τα κριτήρια αξιολόγησης της παραβίασης
- καθιέρωση της αρχής του **υπεύθυνου δανειολήπτη**, ο οποίος έχει την τελική ευθύνη της επιλογής του και το καθήκον αντικειμενικής αξιολόγησης των δυνατοτήτων του.

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Τα ελληνικά νοικοκυριά δεν είναι «υπερχρεωμένα»

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα πανελλαδικών ερευνών που διεξήγαγε και δημοσιοποίησε η Τράπεζα της Ελλάδος, σε συνεργασία με την TNS-ICAP, για το συγκεκριμένο θέμα τόσο το 2002 όσο και το 2005 προκύπτει ότι:

- για το 80% (έναντι 75% το 2002) των νοικοκυριών το κόστος εξυπη-ρέτησης δεν υπερβαίνει το 32% του εισοδήματός τους, ενώ για το 88% (έναντι 83% το 2002) των νοικοκυριών το κόστος αυτό δεν υπερβαίνει το 40% του εισοδήματός τους,
- για το υπόλοιπο 12% (έναντι 17% το 2002) των νοικοκυριών ο λόγος αυτός υπερβαίνει το 40%, ενώ για ένα μικρό ποσοστό, μόλις 1,6% (έναντι 4% το 2002) των νοικοκυριών ο λόγος κόστους υπερβαίνει το μηνιαίο εισόδημα τους.

Συνεπώς, η ταχεία αύξηση των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά στην τριετία που μεσολάβησε μεταξύ των δύο ερευνών δεν φαίνεται να έχει συνδυαστεί με αντίστοιχη αύξηση της χρηματοοικονομικής πίεσης σε βάρους τους.

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Πάνω από τα μισά ελληνικά νοικοκυριά δηλώνουν ότι δεν έχουν δανειστεί

- Στο πλαίσιο των εν λόγω ερευνών προκύπτει πως περισσότερα από τα μισά νοικοκυριά δήλωσαν ότι δεν έχουν δανειστεί από το τραπεζικό σύστημα (το 53,1 % το 2005 και το 51,6% το 2002).
- Συνεπώς, για τη συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών με ή χωρίς χρέος (95% σωρευτικά το 2005), η άμεση χρηματοοικονομική πίεση κυμαίνεται μέσα σε όρια που, σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, θεωρείται ότι δεν συνεπάγονται δυσκολίες στην κανονική εξυπηρέτηση των δανείων τους (δηλαδή το κόστος εξυπηρέτησης του δανεισμού τους δεν υπερβαίνει το 30% έως 40% του εισοδήματός τους).

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Το υπόλοιπο των δανείων προς νοικοκυριά στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ

- Το υπόλοιπο των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά ως ποσοστό του ΑΕΠ παραμένει στην Ελλάδα, παρά τη σημαντική αύξησή του κατά την τελευταία πενταετία, σε **χαμηλότερο επίπεδο από ό,τι κατά μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ** (2006: Ελλάδα: 44% περιλαμβανομένων των δανείων που έχουν τιτλοποιηθεί ή 41,1% χωρίς τα τιτλοποιημένα δάνεια, ζώνη ευρώ: 54,3%).

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Η πολιτική δανεισμού των τραπεζών στηρίζεται στη δανειοληπτική ικανότητα του πελάτη

- Οι τράπεζες είναι ιδιαίτερα προσεκτικές κατά τη χορήγηση καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων (το Δεκέμβριο του 2005 και τον Απρίλιο του 2006, *απέρριψαν άνω του 40% των υποβληθεισών αιτήσεων με κριτήριο την δανειοληπτική ικανότητα κάθε πελάτη*).
- Οι εγκατεστημένες στη χώρα μας τράπεζες «δεν δίνουν αφειδώς δάνεια» προς τα νοικοκυριά αλλά βασίζονται στην πολιτική δανεισμού τους στη δανειοληπτική ικανότητα του πελάτη.
- Τα αποτελέσματα των δύο ερευνών της ΤτΕ υποδηλώνουν ότι η πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα των νοικοκυριών με χαμηλά εισοδήματα παραμένει μικρή, ενώ αυξήθηκε το ποσοστό των νοικοκυριών με χρέος που ανήκουν στο τέταρτο υψηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο (35.000 ευρώ και άνω), καθώς και το μερίδιό τους στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών.

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Πιστωτικός κίνδυνος από δάνεια σε νοικοκυριά

- Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος την περίοδο Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2006, η ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων προς τα νοικοκυριά παρέμεινε στα ίδια επίπεδα όπως στο τέλος του 2005, καθώς η οριακή άνοδος του λόγου των καταναλωτικών δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των καταναλωτικών δανείων (Σεπτέμβριος 2006: 8%, Δεκέμβριος 2005: 7,8%), αντισταθμίσθηκε από την οριακή βελτίωση που παρατηρήθηκε στον αντίστοιχο λόγο των στεγαστικών δανείων (Σεπτέμβριος 2006: 3,5%, Δεκέμβριος 2005: 3,6%).
- Ο ανωτέρω, σχεδόν αμετάβλητος λόγος των δανείων προς νοικοκυριά σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων προς νοικοκυριά, αποδεικνύει την αμετάβλητη χρηματοοικονομική πίεση που υπέστησαν κατά την διάρκεια του 2006 τα νοικοκυριά, παρά την αύξηση του κόστους του χρήματος λόγω των αυξήσεων των βασικών επιτοκίων από την ΕΚΤ.

Δ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Όταν τα επιτόκια της ΕΚΤ αυξάνονται οι τράπεζες παρέχουν εναλλακτικές λύσεις στα νοικοκυριά

- Προκειμένου να περιοριστεί η χρηματοοικονομική πίεση που υφίστανται τα νοικοκυριά για την αποπληρωμή του χρέους τους, σε περιπτώσεις αύξησης των βασικών επιτοκίων της ΕΚΤ, οι τράπεζες λαμβάνουν υπόψη τους τα νέα δεδομένα προκειμένου να διασφαλιστεί η ομαλή εξυπηρέτηση των δανείων που συνάπτονται.
- Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η σημαντική αύξηση, κατά τη διάρκεια του 2006, των νέων στεγαστικών δανείων σταθερού επιτοκίου ως ποσοστού επί του συνόλου των νέων στεγαστικών δανείων (Δεκέμβριος 2006: 51%, Δεκέμβριος 2005: 11%).

Ε. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ - ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- (α) **Καταναλωτές με συνεπή συμπεριφορά:** Κανένα ζήτημα εκτός από την περίπτωση που συντρέξει ανατροπή των οικονομικών συνθηκών υπό τις οποίες δανείστηκαν
- (β) **Καταναλωτές για τους οποίους ανακύπτει ζήτημα:**
- Καταναλωτές που θεωρούν το δανεισμό υποκατάστατο του εισοδήματός τους
 - Καταναλωτές που υπερεκτιμούν τις δυνατότητες αποπληρωμής που διαθέτουν
 - Καταναλωτές που αδιαφορούν για τυχόν υπερχρέωσή τους διότι προτάσσουν τις καταναλωτικές τους ανάγκες και επιθυμίες
 - Καταναλωτές που εκτιμούν ότι θα υπάρξει «ευνοϊκή» ρύθμιση

Ε. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ- ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Τι πρέπει να προσέχουν οι καταναλωτές όταν επιλέγουν τράπεζα και προϊόν;

Ο έντονος ανταγωνισμός που επικρατεί μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων παρέχει μεγάλα και σημαντικά περιθώρια επιλογών στον καταναλωτή ως προς την ποικιλία των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά και ως προς τις τιμές στις οποίες αυτές προσφέρονται.

Συστήνεται σε όλους ανεξαιρέτως τους καταναλωτές προκειμένου να επωφελούνται κατά το δυνατόν περισσότερο από τις δυνατότητες που τους παρέχονται:

- ο προγραμματισμός και η ρεαλιστική αξιολόγηση των αναγκών τους, ώστε να θέτουν προτεραιότητες και να γνωρίζουν ακριβώς τι χρειάζονται,
- να προβαίνουν σε έρευνα της αγοράς των προϊόντων και υπηρεσιών για τις οποίες ενδιαφέρονται, αφιερώνοντας επαρκή χρόνο στη λήψη της αναγκαίας πληροφόρησης για τις υποχρεώσεις που πρόκειται να αναλάβουν με τη λήψη του προϊόντος ή της υπηρεσίας,

Ε. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ - ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Τι πρέπει να προσέχουν οι καταναλωτές όταν επιλέγουν τράπεζα και προϊόν;

- εφόσον δεν κατανοούν οποιοδήποτε όρο ή προϋπόθεση που συνοδεύει την υπηρεσία, να ζητούν τις απαραίτητες διευκρινίσεις και να βεβαιώνονται ότι έχουν κατανοήσει πλήρως τα χαρακτηριστικά της υπηρεσίας,
- να αξιολογούν με υπευθυνότητα τις δυνατότητες που έχουν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν, ώστε να επιλέγουν την υπηρεσία που πλησιάζει περισσότερο τις ανάγκες τους και ταυτόχρονα ανταποκρίνεται ρεαλιστικά στις δυνατότητές τους, με γνώμονα ότι ο δανεισμός δεν αποτελεί υποκατάστατο του εισοδήματος